

1-30.

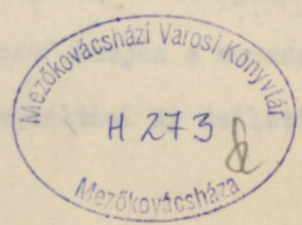
**Dr. Illés Károlyné -
Gerendeli György**

"FOLKLÓR A MAI ÉLETBEN"

**A kisdombegyházi díszítőművészeti ezakkör
története 1961 - 1984-ig**

/Pályázati anyag /

HELYTÖRTÉNET 992



I. 1. Településtörténeti bevezető

Ugy véljük, hogy a jelen művelődési folyamatai és a közelmúltban lejátszódott folyamatok is akkor érthetőek meg igazán, ha kellő történelmi megvilágítást kapnak. A művelődési tevékenység értékeit, sajátosságait magyartekben meghatározzák a településtörténeti események. Mielőtt Kisdombgyházi állapotának főbb szociológiai jellemzőit bemutatnánk, röviden vázoljuk a felü történetét.

Az a dél-békési társág, ahol jelenleg a három Dombgyház/Magyar-, Kie- és Dombgyház/lekői élnek, több évezrede lakott település. Ezt régészeti leletek egyértelműen bizonyítják. A vízrajzi és a telejviszonyok sziteidők óta lehetővé tették itt az embereknek a letelepedést. A társágot sajátos földrajzi helyzeténél fogva azonban a történelmi viharai sem kerülheték el. Dombgyház pl. csak a török időkben 1529 és 1686 között négyezer pusztul el és épül ismét újjá. Az 1686. évi törökdúlás után 130 évig puszte marad. A múlt század közepén Dombgyház puszte határa 17 736 magyarholdat tett ki. Földesurai, Marozihányi, Jakabffy, Vásárhelyi-Bánhidy, Mettencloit, Lonovics stb. három községet telepítettek, ezek közül az egyik a mai Kisdombgyház. Borovszky könyvéből tudjuk, hogy 1859-ben telepítették Mettencloit-Dombgyház céven. A cév onnan ered, hogy a település földesura Mettencloit János volt, aki bérbe adta a földjét. Ekkor 57 ház állt itt 376 lakossal.

Kisdombgyház még a század elején is csak népesebb tenyepközpont volt, amelyet Dombgyházáról igazgattak, közigazgatásilag odatartozott. A Horthy-korszakban a dolgozók legnagyobb része mincetelem agrárproletár volt, aki cselédként dolgozott a környező uradelmek földjein. 1921-ben a Hegyvádi-féle "földreform" idején a szomszédos negybirtokokból 200 kb-t osztottak ki egyes megváltási ár mellett. Ekkor 4-5 ember jutott 20-40 h földhöz.

Az MKP helyi szervezete és a Nemzeti Bizottság megszervezése után 1945. március 16-án alakult meg a földosztó bizottság, amely 325 szociálistelen család részére kb. 2400 kh földet osztott szét.

Az 1949. évi népszámláláskor már 1313 lakost irtak itt össze, ugyanakkor még 137 analfabétát is találtak. Ebben az esztendőben alakult meg a termelőszövetkezet Tánceics néven. Három család gazdálkodott benne 300 holdon ekkor. 1960-ban már 220 család 1900 holdat művelt. 1972-ben ez a termelőszövetkezet egyesült a dombgyházi Petőfi Szövetkezettel.

1952-ben fűtették az első kőszűrt, a villás pedig 1960-ban gyulladt ki a faluban.

Kulturális ellátottsága az 1960-es állapotnak megfelelően:

Általános iskolájában 178 tanulót oktattak 5 tanulócsoportban részben osztott oktatási formában. Két iskolaépületben és a jelenlegi templomban folyt az oktatás 7 nevelővel. Idényjellegű óvoda működött, 37 gyerekről gondoskodott 1 óvónő, 1 dajka és 1 főzőnő. Volt a faluban kultúrház és népkönyvtár.

I. 2. Kisdombgyháza

A falu Dél-Békés megye meghatározó vonzásközpont nélküli hátrányos helyzetű településeinek egyike. Dombgyháztól északra fekszik 3 km-re, 1262 hektár területen terül el. Infrastrukturálisan gyengén fejlett. Vasútja nincs. A legközelebbi vasútállomás Lőkőháza, a községtől 20 km-re található. A települést észak-déli irányban egy átsodródó makadámút szeli át, ez köti össze északon Kumágotával, délen Dombgyházával.

Község községi tanácsú települést alkot 1970 óta Dombgyházával. Lakóiak száma: 758 fő.

Életkori rétsztagozás:

<u>0 - 14 év</u>	<u>14 - 60 év</u>	<u>60 -</u>
17 %	54,7 %	28,3 %
	Ezen belül	
	7%-kal mag-	
	sabb a férfi-	
	ak aránya	

Látható, hogy a népességben belül nem a legjobb a két szélső arány. A ség nem keresőkészeké alacsony, a nyugdíjasoké pedig magas.

A munkaképes korúak 34 %-a tsz-tag, a fennmaradó rész a Mezőhegyesi Mezőgazdasági Kombinát domberyházi területénél, a békécsabai BARNEVÁL-nál/ingázóként/ vagy háziipari szövtszkezeti bedolgozóként dolgozik.

Szélsőséges iskolázottság mutatók: a munkaképes korú népességben belül az értelmiségiek aránya 1,3 %. A 14 éven felüli népességből 35 %-nak nincs 8 osztályos végzettsége.

A korábban igen erőteljesen jelentkező elvándorlás napjainkra lelassult. Ez elsősorban annak köszönhető, hogy jelentősen növekedett a termelés-szövetkezet népességmegtartó ereje. Ipari melléküzemágak létesítésével, valamint egy 100 hektáros gyümölcsös telepítésével sikerült a szabad munkaerőt lekötni. A bérszínvonal is kedvezően alakult, s mindez biztató a jövőre nézve. A tsz egyébként az ország egyik legjobb mezőgazdasági nagyüzeme, 1983-as tiszta nyeresége 62 millió forint volt. Ez a tény nem lehet mellékes a település kulturális élete szempontjából sem.

A faluból az iskolai körzetszítés/1968/utána a pedagógusok fokozatosan elköltöztek, az már csak az óvónők /a tagóvoda maradt/ és a szolgálati lakókásban lakó, de Domberyházán tanító pedagógus él itt. Ez az értelmiségi bázis egy orvossal, állatorvossal és agrármérnökkel egészül ki.

Kifejezetten kőművelődési szerepkörű épület, helyiség a településen egy van. 1983-ban 10 ezer forintos OKT-támogatással és társadalmi munkával sikerült "lakhatóvá" tenni, szomszéd jelenlegi komfortfokozata azonban közelíti egy századeleji tiszta parasztházét.

Rendszeres foglalkozásokat három kiscsoport tart: egy felnőt és egy gyerekek-díszítőművészeti szakkör, valamint a nyugdíjasok klubja. Ezek a csoportok a dombgyházi művelődési házhoz tartoznak.

A Moxilüzemi Műlalat vetítéseit az ÁFÉSZ-veadéglőben rendezik heti két alkalommal.

A szocialista brigádklub tagjait a foglalkozásokra a tiszta, a színházlátogató közönséget az előadásokra a békéscsabai Jókai Színház autóbusza szállítja be Dombgyházára. Néhány fiatal és felnőtt rendszeresen bejár kerékpárral vagy kismotorral a székhelyköziség művelődési házába az ifjúsági klub és a szabadidő-klub foglalkozásaira.

A KISZ alapszervezet 1983-ban szerveződött újjá 20 taggal. A tagság egy része középiskolai tanuló, a battonyai gimnáziumba jár, a többiek dolgozó fiatalok. Egy iskolai tanteremből kielakított helyiségük van, amelyet korábban ifjúsági klubfoglalkozások céljára is használtak.

1979-ban ugyanis alakult klub, egy fiatal pedagógus vezette, aki Dombgyházáról járt ki a foglalkozásokra. Miután bevonult katonának, nem volt, aki összetartsa a csoportot, ezzel a klub, egyben a település fiatalosságának egyetlen rendszeres foglalkozást biztosító szórakozási-művelődési karate megszűnt.

II. A szakkör története

1. "Éhe Kanyérnak, éhe a Szónak, éhe a Szépnek..."

Talán patatikusán hangzik a faati Ady-idézet, de aki a helyi körülményeket ismeri, nem tartja túlzásnak, hiszen az itt élő emberek akkori érzésvilágát, egész tevékenységrendezését az jellemezte. A falu a településstruktúrában elfoglalt kedvezőtlen helyzete miatt megkészt a fejlődésben mindenféle téren. Nem volt véletlen az alvándorlás az akkor még biztosabb kenyeret ígérő ipari vidékre, Lászlófalra és Környékére. Akik itt maradtak, erős hitük volt. A környéken az is nagy tisztelettel beszélnek a falu lakóinak összegtartásáról. Egyik adatszolgáltatónk, "Tapesztó András, volt tanácsos" nek szerint a közös sors, az "egyforma szegénység" tartotta össze az embereket. A 60-as évek elején, a szakkör alakulásakor, már érezhető volt a gazdasági helyzet javulása, egyre több és kézzelfoghatóbb eredménye lett a falu sikrotársadalmában való aktív részvételnek. A szakkör alapító tagjai a község életében vezető szerepet játszottak és játszanak még az is. Ise, az alapítótagok társadalmi megbízatásai: Bedő Pálné a Nőtanács elnöke, ÁFESZ-igazgatósági tag, tsz-tag igazgatósági tag, Vöröskereszt-titkár és a dombegyházi műv.ház társadalmi vezetőségének tagja. Hurguly Jánosné, 9 gyermek édesanyja tanácsos-tag és ÁFESZ-intézőbizottsági tag. Urbán Józsefné, 8 gyermek édesanyja Nőtanács-tag és a Vöröskereszt helyi szervezeténél pénztáros. Kovács Istvánné Vöröskereszt-vezetőségi tag, Urbán Sándorné Nőtanács-tag.

A szakkör alakulása tulajdonképpen egybeesik annak a tendenciának a jelentkezésével, amit a Békés megyei szülőházak felfedezése és újraélesztése jelez környékünkön. Dr. Szabó Imre és felesége, aki azóta a népművészet mestere, Kassaperre költöznek, itt rendezik meg első kiállításukat, 1960-ban. Erre a kiállításra kapnak meghívót a Járási Nőtanácstól a kindombegyházi asszonyok is. A helyi Nőtanács elnöke asszonya, Bedő Pálné megszervezi a kirándulást. A tsz-től kapnak egy Zetort, székeket kerítések, és 15-en megnézik a kiállítást.

Az ott látottak arra ösztönzik az asszonyokat, hogy megelakítsák ők is itthon a kézimunka szakkört. Ugyan a szakkörről mint köznevelődési formáról vajmi kevés fogalmuk volt, a közösségi életről és tevékenységről annál több értékes tapasztalatuk. Egy újabb közösség létrehozásának és "valami szép" alkotásának lehetősége volt a legfőbb motivációs erő.

A már említett történelmi körülmények miatt nem volt, nem is lehetett népművészeti hagyománya a településnek. Nem a viseleti tárgyak díszítésén, hanem azoknak - az elemi létszükségleteknek megfelelő - előteremtésén kellett fáradozniuk az itt lakóknak a felelőtlenségig. Érthető, hogy most milyen elemi erővel jelentkezik a szép iránti vágy. A szakkör aktív tagjának a példamutatása magával ragadja a többieket is, egyre gyakrabban többben járnak a köznevelő szervezetre. Ez még csak "bőködő-varrogató" kör minden szakirányítás nélkül. Békéről egy előnyomó asszonytól szerzik be az anyagot, ami azóta zömmel színes kalocsai a egy kevés úri hiasz/barnával, sárgával, órarannyal varrva/. Mai szemmel nézve szerintük is "szörnyűségek" varrtak. Öltéstechnikai és súlyos színárnyalatbeli hibákat vesznek észre az akkori munkákon, amelyeknek használati értékük is volt jobbára: párnahuzat, ágytakaró stb. Ma már ugyan nem láthatók ezek a lakásban, de mint "első munkák", a szakrényekben még nagyrészt megvannak. Ezek a kézimunkák tehát messze álltak a hiteles népművészeti alkotásoktól, de a közös tevékenység eredményeként már ekkor kialakul egy törzsgárda, amely az 1978-ban induló "új minőségű" csoport magja lesz. A tagok kézimunka-szeretetét bizonyítja az is, hogy egy évben 10 ezer forint értékű előnyomott anyagot is rendeltek. Hurguly Jácsonné így emlékszik vissza arra az időre: "Este 6-kor mentünk ki rostálni, éjjel rostáltunk a nagygéppel, akkor hazamentem. Öt gyereket elindítottam iskolába, mert a férjem Pesten dolgozott. Ugye nekünk nehéz volt, kilenc családunk volt, én voltam a tag. És a kézimunkára is mégis jutott idő. Szerettem."

1962-ben már kiállítást rendeztek munkáikból. A kiállítás megnyitóján teadélután rendeztek, kis cédulákat osztogattak a látogatóknak, hogy írják fel ennek a nevét, akinek a munkája a legjobban tetszett.

Az így legtöbb szavazatot kapott 3 munkadarab készítőjét megjutalmazták. A kiállítás akkor is és a későbbi években is - immár hagyományként - közös vacsorával záródott, amelyen már a családtagok is részt vettek.

Kisdombegyházán az 1960-es években a falu nagyszágradjéhez képest figyelemre méltó kulturális élet folyt. A településünk volt énekkara, zenekara, tánc csoportja. Ezek az amatőr művészeti együttesek nagy sikerrel léptek fel a környező településeken. Kovács Máttyás iskolaigazgató volt a kulturális élet fő szervezője. Visszaemlékezésében elmondta: "Talán az is lényeges volt, hogy a közösségi vezetők velünk voltak, velünk énekeltek." Ilyen légkörben természetes volt, hogy a szakköri tagok közül jóméhányan eljártak a népdalköri foglalkozásokra is.

A szakköri tagoknak szinte természetes volt a részvétel bármely - a faluban működő - társadalmi szervezet munkájában. Az, hogy a Nótanács gyermeknap rendezvényére saját maguk hordták össze a főzeivelőt, magától értetődött. Bedő Pálné így emlékszik vissza: "Volt, mikor loptuk otthon a zsírt, hogy az ember ne lássa." Ugyanígy az sem jelentett problémát, hogy a Nótanács pénzéből vettek a szakkörnek fonalat. A közös "termelésnek" és elosztásnak olyan praktikus és pragmatikus gyakorlata alakult így ki, amely segített nagyon hatékonyá tenni a falu társadalmi szervezeteinek, kisközösségeinek a tevékenységét. Minderről azonban aligha beszélhetnék, ha nem lettek volna a faluközösségnek olyan vélelményirányítói, ösztönös animátorai, mint a szakkör megszervezője, Bedő Pálné volt. Rendkívül értékes közösségépítő tevékenységének feldolgozása külön tanulmányt érdemelne. Fáradtságot nem ismerve agitált, szervezett, a mindenütt példát mutatott. Szerénysége, kitűnő kapcsolatteremtő képessége révén könnyen megnyerte és ma is megnyeri az emberek bizalmát. Nem véletlen, hogy szinte minden formális szervezet igényt tart segítségére. Az indulás éveiben a nehéz fizikai munka után ugyanúgy hetenként egyszer leült az asszonyokkal a közös munkához is, mint ma.

Ő és társai elmondták, hogy az az egy-két óra, amikor himeztek, a kikapcsolódást, megnyugvást jelentette számukra, örömeiket lelték benne. "Mikor összejöttünk, mindenki kitergette, mentünk oda, lestük egymásét"-mondják.

Akkoriban saját bevallásuk szerint öltéstechnikát sokat tanultak egymástól.

2. A tudatos díszítőművészeti tevékenység első lépései

Az 1960-as évek végén Békés megye és a mezőkovácsi járás egyre több településén lesz népszerű a népi díszítőművészet. A közművelődést irányítók is felfigyelnek erre a jelenségre, és a lehetőségekhez mérten igyekeznek a működő csoportokat szakmailag segíteni.

1970-ben Mezőkovácsán szakkörvezetői tanfolyam indul. A kiadombegyházi szakkörből három asszony is jelentkezik, de a vizagáig csak Kovács Jánosné óvónő jut el, aki a csoport hatására kezdett el himezni. Kovács Jánosné 1972 - 75-ig lesz a szakkör vezetője. Ez alatt az idő alatt is csak a kalocsait és a matyót varrják, de színezésben már előrelépnek a vezető segítségével.

1972-ben közösen megnevezik az I. Békés megyei Népművészeti Napokat Mezőkovácsán. Itt találkoznak újra a Békés megyei szűcsnővel. Rákösbennek arra, hogy a megyében is vannak olyan népművészeti értékek, amiket érdemes felfedezni. Itt láthatták kiállítva a megyében oly nagy múltú szőcsnőnek megmaradt emlékeit, a azok újrászedését terítőken, futókon. Az asszonyok ezután keresik a lehetőségét annak, hogy az itt látott darabokat is előnyomva megvácsolhassák. Sikertől is nekik, ugyanis a kovácsi ÁFÉSZ maradóboltjában ezek megrendelhetők. Fáradtságot nem ismerve, sokszor kerékpárral megtéve a 28 km-es távolságot, hozzák az anyagot. Megfelelő fonal hiján ezek még nagyon kezdetleges darabok, de már elindított egy folyamatnak. Megkezdődött hát a tudatos tevékenység szakmai szempontból is, ám ekkor bekövetkezett a minden csoportfolyamatban előbb-utóbb várható jelenség, a válság.

Okait kutatva sokatmondó népi tömörséggel ma csak ezt válaszolják az akkori szakkörösök: "pletykaság". Tény, hogy a szakkör vezetője megnövekedett munkájára hivatkozva nem vállalja tovább a vezetést. Ez igen nagy megrázkódtatás a 14 éve működő csoport életében. Vannak, akik feladják a reményt, de az alapítótágok közül hárman-négyen továbbra is össze-összejárogatnak, hátha érkezik valahonnan segítség. Három évig kell így várniuk. Közben egyre többet beszélnek a régi foglalkozások hangulatáról, a munkák színvonalának javulásáról, s nem tudják elképzelni, hogy ne folytatódjon az eredményes szakköri tevékenység. Sziate észrevétlenül megnövekedett az igényük önmagukkal szemben, kezdik felismerni, hogy tovább kell lépniük. Azonban azt is tudják, hogy az most már csak szakember segítségével lehetséges. Ugy látszik, hogy akik akarják a sikert, azoknak szerencséjük is van. 1978-ban a faluba költözik dr. Illés Károly állatorvos és felesége, aki dekoratőr és éppen egy diazitéművészeti tanfolyam hallgatója Békéscsabán. Így egymásra találásuk az asszonyokkal könnyen megy. Elhatározzák, hogy újjászervezik a szakkört, a dombagyházi művelődési házban örömmel fogadjuk. Helyiséget a Fetőfi Taz ad nekik a falu központjában.

3. Az első Békés megyei motivumoktól a Szocialista Kultúráért kiállításig

Az 1978 óta eltelt időszak alatt a szakkör dr. Illés Károlyné vezetésével lett országos hírű. Erről a nagyon értékes közös munkáról a legautentikussabban ő tud szólni: "Az első megbeszélésen eldöntöttük, hogy minden évben a megyei népművészeti hagyományok ápolása és felkutatása mellett egy-egy etnikum eredeti hiaszókultúráját sokoldalúan megismerjük. Munkánk csak úgy lehet eredményes, ha eredeti anyaggal, formával, ornamentikával, kompozícióval fogunk dolgozni. Az első évben magától adódott a programhelyére kellett tennünk a kalocsait.

Mi az, amit háziiperszerzően, idegenforgalmai, illetve kereskedelmi célból hianeznek a kalocsei asszonyok, a mi az, amit nekünk, a díszítőművészeti szakköröknek tovább kell ápolnunk a kalocsai népművészetben? A kevés színt használó, viszonylag korsi kalocsai hianzések mintái. Ezt könnyű volt megkedveltetni a motívumok nagysága, a fonal sán volt új, így örömmel láttak neki a munkának. Már a kezdetnél megmutatkozott az első probléma: az öltéstechnika, a szádirány. Felnagyított táblai rajzon mutattam be a leggyakrabban használt korsi kalocsai hianzés-motívumok szádirány-jelölését. ~~Munkakönyvtárunk~~ Minden asszony papíron megkapta a saját munkadarabjának szádirány-jelölését. Ezek segítségével, majd sok-sok gyakorlással tudtuk csak megvalósítani azt, hogy az évek során beléjük rögződött öltéseket megváltoztassák a rajznak megfelelően. Ez a csoport heterogén összetétele miatt nehéz volt. A fiatalok hamarabb elsajátították, az idősebbek nehezebben, de a jó közösségi szellem átsegítette ezen a nehézségen őket. A fehértől és a feketétől a színeshez szokott szemük idegenkedett, de itt is számítani lehetett arra a pár asszonyra, aki hatással volt a többiekre is. Egy ilyen terítő elkészülte után belátták: gyönyörű, a aki a legjobban tiltakozott ellene, az is varrt egy ilyen darabot.

A hianzés mellett képek, könyvek és dia segítségével megismerkedtek Kalocsa és szállásai világának hagyományon paraszti művészetével, a piagalással és a viselettel is. Az asszonyok a minták kiválasztásánál maguk döntöttek, kinek melyik tetszett, a munkadarab méretét szintén ők határozták meg. Lassan önmaguktól kezdtek belátni, hogy ez a színeiben és motívumkincsében is egyszerűbb kalocsai hianzés csodálatosan szép. Ez főleg akkor következett be, amikor összeszedtük az elkészült darabokat, hogy megrendezzük a helyi kiállításunkat.

Az első kiállításunk egy politikai ünnephez kapcsolódott, hazánk felszabadulásának évfordulójához. Az előkészítő munkában mindenki részt vett.

A közös munka maghozát a szakkör számára az első híkert . A faluban osztatlan tetazéat aratott a kiállítás,pedig nagy volt a csodálkozás, hogy az is kalocsai? Szájról szájra járt a hír,hogy nézzék meg,ilyen kalocsait még az láttak.Néhány vélemény a kiállításról:

"Ilyen gyönyörű kézműves-kiállítás még szerintem itt a faluban az volt.Dicséret érte."

"Minden elismerés a nők ügyes és szép munkájának.Kivánom,hogy ez a szakkör,az a kollektiva,vezetőjüktől egészségesben még nagyon sokáig dolgozzon együtt.Köszönet a munkájukért."

"A megyei díszítőművészeti munkaközösség nevében szeretettel gratulálunk a szépen kivitelezett,rendezett,eredeti népi kultúránk hagyományát ápoló szakkör tervező vezetőjének és minden alkotójának."

Ezek az emlékkönyvi bejegyzések is azt bizonyították,hogy jó úton járunk, ezt az utat kell folytatnunk.Ezzel az anyaggal neveztek be a II.Országos Szövetkezeti Napok pályázatára is Gyöngyösre.Nagy volt az örömlnk,mikor megtudtuk:a beküldött darabok mind kiállításra kerültek,s négy asszony elismerő oklevélben részesült.

Ez a siker arra ösztönzött,hogy a következő évben magasabbra emeljük a mércét.Az asszonyok által már megcsodált Békés megyei szűc hímzést vet-tük a munkatervbe.Amíg is inkább,mert ebben az évben rendezték meg a IV.Békés megyei Napokat,s ide a szakkör már pályamunkákat akart küldeni. Nagy próbatétel ez a vezetők és a tagoknak egyaránt!A vezetőknek hozzá kellett látnia a gyűjteményben szereplő ködmönök feldolgozásához.Alkotó-elemekre bontani az ornamentikát,és az új funkcióknak megfelelően a régi hagyományok tisztelőben tartásával/folthetőséggel/ megpróbálni újrafogalmazni és a mai használatnak megfelelően újraalkalmazni,tervezni.Az alapanyagot és a formákat beszerezni a szűcshímzések megcsodált színeihez,abban az időben szinte lehetetlennek tűnő feladat volt.

A nyár ezzel telt el, de őszre együtt volt minden. A célunk ebben az évben a negyedi szűcsimzés örökértékű ornamentikájának megismertetése, megszerettetése, valamint az, hogy a szakköri tagok ismerjék meg az alkotó munka örömét, becsüljék a szépet, tovább fejlődjön izkésük, ismerjék fel az igazi értékeket."

A szakköri tevékenység szakmai jellegének megerősödésével szinte egyidőben a dobogyházi közművelődésben is jelentős minőségi változás következik be. 1979-ben 15 fővel megelszűnik a TIT helyi csoportja. Ennek a csoportnak tagja dr. Illés Károlyné is, aki a művészeti tanácsosztályban tevékenykedik. A tudományos ismeretterjesztés szervezettebbé, tudatosabbá válása jó hatással van a szakköri munka egészére. A szakköri tagság a nőknek szóló előadások egyik alapvető bázisközönsége volt és ma is az. A fő érdeklődési területekre alapozva először a népi díszítőművészet jellegzetes stílusairól, esztétikumáról szóló előadásokat szerveztünk részükre. Ezek az témák, érintve más néprajzi jellegű kérdéseket, magukban hordták a lehetőségét annak, hogy témakörbővítést hajtsunk végre, s tágabban a magyar falu életéről, a népszokásokról is halljanak. Ebben jól a segítségünkre volt A magyar nép művészete c. hangosított diámsorozat, amely ugyan az általános iskola 5. osztályosainak készült, de bátran felhasználtuk, mert Kodályval együtt valljuk: "Ki miben járatlan, abban gyermek." A téma felépítése másik indítéka abból a természetes szükségletérzésből fakadt, amelyet a nők saját nemükkel és a családban betöltött szerepükkel kapcsolatos témák iránt éreznek. Pl.: A nő a családban és a társadalomban; A családi nevelés fontossága és az egyes egészségügyi témák. Hosszú beszélgetéssel folytatódott például az Otthonunk és a virágok c. előadás, amelyet a tőz egyik agrármérnöke tartott. Mivel a művelődési ház integrált intézménykeretben dolgozik, feladatnak tekintik azt is, hogy a szülők pedagógiai-pszichológiai kulturáltságát fokozza a közművelődés eszközeivel. Így hallhattak előadását a szakkörösök Anyanyelvi nevelés a családban címmel.

A diszitőművészeti szakkörben folyó ismeretterjesztő előadásoknak módszeresen jól előkészítetteknek kell lenniük, mert a szakköri tevékenység sajátos jellege miatt az előadó csak ritkán élhet a metakommunikatív jelzésekkel. Az ilyen jellegű ismeretterjesztés a házi munka közben végzett ún. háttérrádiózáshoz hasonlatos, ez azonban tapasztalataink szerint nem igen von le értékéből.

A szakkörösök egyre színvonalasabb munkái közvetlenül is hasznosíthatók voltak a közművelődésben. A dombegyházi ifjúsági klubban a népi motívumok felhasználása a lakás- és öltözködéskultúrában című előadásán dr. Illés Károlyné a legjobb szakköri munkákkal élően szemléltette mondanivalóját.

Az ismerkedésre, az egymástól való tanulásra is jó volt az az ismeretszerzési alkalom, amikor a két szomszéd település szakköri tagsága együtt hallgatta meg Dombegyházán a megyei szakmai munkaközösség egyik tagjának előadását.

Igaz, hogy a környéken egyre többen figyelnek fel a szakkörre, de azt csak kevesen tudják, mennyire nem könnyű a szakkörvezető dolga:

"Mivel ebben a községben nincsenek hagyományai a népművészetnek, minden egyes tagnak külön meg kellett mutatni mindent, s ez nem is akármilyen feladat volt a közben 30 taggá terebélyesedett szakkörben. A 30 asszony közül csak egyetlen nőtől egy olyan volt, aki tudott szövőni, a többi még a szót sem nagyon ismerte. Így tehát nagyon lassan tudtunk csak előre haladni, hisz a szarok elkészítésében, a szálhúzás elkezdésében, az asszúr elszajátításában segítségre szorultak. Itt kezdődött igazi közösséggé válni a szakkör. Aki hamarabb megtanulta, az már segíteni tudott a társának, a természetesen ehhez a két szakköri óra is kevés volt. Otthon folytatták. Az egy utcában lakók összejöttek, sokszor kint a ház előtt a kispadon gyakorolták. A faluban szokás ez, majdnem minden ház előtt van kispad. Ez persze az ott lakók figyelmét sem kerülte el. Megnézték, megcsodálták, mit csinálnak az asszonyok, s egyre jobban terjedt a faluban a szakköri munka híre.

Egy foglalkozáson megjelenik az egyik lelkes szakköri tagunk kisfiú unokája, ő áll himezni akar /!/, a mindjárt Békés megyeit. Következő alkalommal hozza lánypajtásait is, s így foglalkozásról foglalkozásra nő a gyerekek száma. Meglepően könnyen sajátítják el azt, ami a felnőtteknek nehezebben sikerül. Igaz, 6., 7., 8. osztályos gyerekekről van szó. Még ebben az évben megalakul a gyerekszakkör. A gyerekek foglalkozásai 5-7-ig, a felnőtteké 7-9-ig tartanak, a minden alkalommal van legalább egy fél óra, amikor a két szakkör tagjai találkoznak. A találkozás igen jó hatással van mindkét szakkörre. A gyerekeknek nagy ösztönző erőt ad a felnőttek dicsőrete, e hogy ők is látják a felnőttek munkáit. Ez fordítva is igaz, hisz a felnőtt ezt mondja magábanha ezt egy gyerek meg tudja csinálni, ekkor én is meg tudom. A gyerekek szívesen jó reklámozói a szakköri munkának. A rokonoknak, ismerősöknek megmutatják hírdéseiket, sőt volt olyan gyerek is, aki megtanította édesanyját azúrozni. Ezt önfelédtt örömmel újságotla társainak, s szinte szárnyakat kapott a további munkához. A két szakkör munkája ettől kezdve elválaszthatatlan. Egymásra épülve, egymást segítve haladnak előre a kitűzött cél felé."

A komoly szakmai munka családias légkörben folyik. A "hőszakor" ösztönös foglalkozásait jellemezhetné ilyen atmoszféra. Ebben a kis faluban mindenki ismer mindenkít, az emberek legtöbb tevékenysége eléggé nagy nyilvánosságot ksp. Van miről beszélni. Az egyre jobban automatizálódó mozdulatok "megengedik" a figyelem megosztását. Némelyik foglalkozáson több általános hasznos információt szerezhet egy-egy szakköri tag, mint amennyit az újságolvasással gyűjt. Az élőszavas információcsere, ez a réges-régi kommunikációs kapcsolat itt még talán a leghatékonyabb. Tárítékra kerül a község sorsa, jövője, a fiatalok szórakozási szokásainak e problémája éppúgy, mint az emberiség sorsdöntő kérdése, a háború vagy béka közötti választás lehetősége.

A szakkörnek ünnepnapjai is vannak. Nacsak a kiállítások sikere okoz örömet, hanem az egymással szemben megnyilvánuló tiszteletadás, kedvesség, tapintat is. Hagyományá vált, hogy a szeretet ünnepét szakköri keretben is köszöntik. Erről is a leghitelesebb a szakkörvezető személyes emléke: "A karácsony előtti foglalkozáson karácsonyfát állítunk a gyerekeknek. Mindkét korosztály egyaránt készül meglepetésekkel. A gyerekek apró kis ajándékokat kapnak a felnőttektől, ezt versekkel, énekkel, népmesével viszonzozzák. A felnőttek felelevenítik a fiatalkorukban még meglévő népszokásokat, a gyerekek ámulattal hallgatják. Közbe-közbeszólások, kérdezők. A foglalkozás után gyermek és felnőtt egyaránt gazdagabban tér haza. A két generációt közös kincsük, a népművészet szeretete segítette közösségi élményhez, szántalan emberi érték felismeréséhez."

1980-ban a közösségi választások napjára tűzték ki a helyi kiállítást. A szavazásra érkezők sorra megnézték az anyagot, amelyben már a gyerekek munkái is szerepeltek. A község lakói először láttak Békés megyei hímséket. A tetszés most sem maradt el. A járási köznevelődési felügyelő ezt jegyezte az emlékkönyvbe: "Gratulálok az eredeti, szép munkákhoz! Külön öröm, hogy van, aki folytatassa az idősebbek munkáját - a fiatalok! Kívánom, hogy még sok örömlük teljék ezekben a szép munkákban."

A kiállítás lebontása után elküldték az anyagot a IV. Békés megyei Népművészeti Napokra Mezőkovácsházára az országos zsűri elé. A beküldött 13 darabból kilencet fogadtak el a kiállításra. A gyerekek munkái még nagyobb sikert értek, II. díjat kaptak. Még ebben az évben a kiállítási anyagot bemutatták Budapesten is a Szovjet Kultúra és Tudomány Házában. Ezek után a szakmai közvéleményben is egyértelmű volt, hogy a kisdobozgyházi szakkör fejlődésének olyan szakaszába jutott, amellyel a megye határain túl is felhívja magára a figyelmet.

A díszítőművészeti szakkeri tevékenység falva általában ideényjellegű a tagok munkajellege és a második gazdasággal való foglalkozás miatt.

Ugy tartják, hogy az őszi és a hosszú téli esték a legalkalmasabbak a kézisuskálásra, a közös összejövetelekre. Egy ilyen csoport azonban, mint a kisdombegyházi, amelyet a legutóbbi idők sikerei és az igazi csoportmunka közösséggé kovácsolt, igényli azt, hogy a nyári szünetben is találkozhasnassanak. A szakkörvezető szerint: "Erre nagyon jó alkalom a kirándulások és a társadalmi munkák, amit a nyárra beterveztünk. A Békés megyei Napokat községek nézzük meg, megtekintjük a népművészeti vásárt, a meglepő az asszonyok ízlésváltozása. Ki tudják választani az értékeset, a szépet a vásáron.

Járművet a Petőfi Tszától kapunk, a szert aztán, amikor a tax szorul rá a dolgos kezekre, mi megyünk gyűlést szedni, barackot mosni."

A termelőszövetkezet segítségét külön is érdemes kiemelni. Látni azt, hogy az ügyes kezű asszonyok munkái a megyehatáron túl is dicsőséget szernek a falunak, a közművelődésnek nyújtott állandó támogatás mellett a díszítőművészeti szakkörök külön-külön is kapnak 7-7 ezer forintot. Persze valószínű, hogy abban nagy része Bedő Pálné alapítótagnak, aki egyben tisztségviselő is.

Az 1981-es év új feladatokat álltak a szakkör előtt. A programban a sióegyházi himzés és a Békés megyei szővőművészet szerepel, a közben a himzés mellett kell igazítani a tagokat a tárgyi népművészet kiterjedt, sok tartományból álló gazdag birodalmában.

Az asszonyok újabb tájegység bizsókultúrájába nyernek betekintést, megismerik a elkészítik a Sióegyházi gazdag fehér himzéseiből tervezett munkadarabjait. Újabb öltéstechnikát és szakkifejezéseket tanulnak meg. Könyveket lapoznak, diát és képeket néznek népviseletükről, építkezésükről, ezzel is közelebb hozva a távoli etnikum sajátos paraszti kultúráját.

A szükségszerűen nagy propagandával meghirdetett Népművészeti Napok és a kisdobogyházi szakköröknek az ezen elért sikere hatására a székhely-község művelődési házában, Dobogyházán az intézmény kiscsoportjai körében nagy az érdeklődés a Békés megyei népművészet iránt. A szocialista brigádklub programjába be kell, hogy kerüljön a következő téma:

Békés megye népművésze. Itt persze a szó legáltalánosabb értelmében gondolkodtunk, népművészetet értve a diazitművészet mellett a népdalt, balladát, mondákat, tehát az irodalmat is. Több szakköri tag egyben szocialista brigádtag, s ők a beavatottak, az érték mosolyával és bölcsiasáival jelezték az előadónak, hogy azonos "hullámsáv" vannak.

Az előadásnak olyan hangulata volt, mintha népművészeti alkotások ezületesét értük volna tetten. Minden hallgató, pontosabban résztvevő valamilyen kompetens volt. Ki a népdalban, ki a mesében, ki a diazitművészetben stb. Ezt nagymértékben elősegítette a gazdag és sokoldalú szeléléttetés.

A csaknem mozivászson nagyságúra kizagyított diákok az asszonyok munkáival, és a zenei szeléléttetésben a nemrég alakult citerazenekar is sajátos hangzásával és előadásmódjával. Alkotók és befogadók csaknem ugyanazok voltak, ki-ki belekóstolhatott a másiknak rendszeresen örömet okozó tevékenységbe. Ez az élmény a szakkör előzetes szerepe és tevékenysége nélkül soha nem érte volna a csoportot. Az összejövetel tehát sokkal többet jelentett egyszerű ismeretterjesztési alkalommal.

A szakkör munkájára, közösségi életére is jó hatással van az, hogy tagjainak egy része egy másik csoportbeli tagsággal fejlesztheti kapcsolati kultúráját. Mások a csoporton belüli viszonyok, és az érték-és normarendszer. Ez még akkor is fontos szociális szereptanulási folyamat, ha - esetünkben - a szocialista brigádklub nem teljesen kiforrott közösség.

Hasonló a hatása az informális csoportokban való részvételnek is. Ennek elemezése nem tárgya a dolgozatunknak, jelzésül csupán annyit, hogy

falus belül a csoportok gazdag hálózatát lehet kimutatni, s jellemzőjük a nyitottság. Ez megmutatkozik a szakkör szokásiban is: "Megünnepeljük a névnapokat, vendégségbe hívjuk a szomszédos községek szakköreit. Beszélgetéssel, együtténekléssel, egy kis vendéglátással tesszük szívesebbé ezeket a találkozókat. A vendéglátáshoz mindent magunk készítünk el: szendvicset, süteményt, pogácsát. Ezzel még családiasabb a légkör. Ilyenkor cserélnek gazdát a finomabbnál finomabb előtémények elkészítését tárgyaló receptek is. A kollektíva egy nagy család. Egyas örömeiben, bánatában együtt vagyunk"-mondja a mezővárosi szakkör-vezető.

1981 decemberében a dombgyházi művelődési ház társadalmi vezetősége meglátogatja a szakkört. A vezetőség tagjai közül többan most vannak először díszítőművészeti szakköri foglalkozáson. Ószinte érdeklődéssel figyelik a tagok munkáját, s néhányan arról beszélgetnek, hogy a rendkívüli művelődéssel kivarrt futóról vagy teritőről a gyakorlatias szem nem tudja szemmel megállapítani a műfajnál, melyik a színe, melyik a "visszája".

A szakkörnek ekkor már van szövetsége. Igaz, hogy kicsi, de arra jó, hogy az asszonyok egy új technikát ismerjenek meg: a textilnívesség legősibb és legelterjedtebb formáját. A társadalmi vezetőség tagjainak kérésére a szakkör-vezető készségesen elmagyarázza a szerkezet működését, az emellett bemutatja, hogyan alakul ki a lánc- és a vetülékfonalakból a vetülékrendszer, egyben a szövet is. Kisdombgyházban ennek a mesterségnek sincs hagyománya, a viszonylag közeli Nagybánhegyesen azonban van. A szakkör-vezető ott nem szárazzik, így nem esed, ha szeretné megkedveltetni a szövést az itteniekkel is. A szakköri tagok azt mondják, lesz jövője ennek a településen.

A látogatás egy kis megvendégléssel zárul. Az asszonyok a maguk készített harspaivalóval és üdítővel kínálják a vendégeket, akik zavarban vannak, szabadkozniak, de hiábaisitt ez a szokás.

A látogatást még ekkor este egy másik program követi. Az ÁFESZ-veadéglő nagytermében a dombegyházi szabadidő-klub tevékenységét mutatjuk be a foglalkozásokról készült diáképek segítségével, utána a művelődési ház citerazenekara játszik. Amolyan népszerűsítő, kedvesítő program ez. Nem titkoljuk: szeretnénk, ha Kisdomb-egyházán is szerveződné hasonló csoport. A szakkörösök ugyancsak nyugodtan dolgozhatának tovább, ám köztük van a rendezvény egyik hivatalos szervezője, Juliska néni, aki nekem is nagyon kell invitálnia a többieket. Elteszik a verzióval, s megnézik a műsort. A hatás már egy fél év múlva jelentkezik.

Közben a szakkör, illetve most már a szakkörök újabb szép sikereket érnek el. A Tudományos-Techaikai Utterőrszemle járási döntőjén a díszítőművészeti szakkörökünk is bemutatkozhatnak. A kisdombegyháziak lányok két első és egy második díjat kapnak.

A Nemzetközi Bábfesztivál idejére a Megyei Utterőrelnökség is népművészeti pályázatot hirdet, melyet a békéscsabai Munkácsy Múzeumban rendeznek. A gyerekek oklevelet és tárgyjutalmat kapnak a egyben lehetőséget a múzeum néprajzi anyagának megismerésére..

A felnőtt szakkör a Termelési Vetkezetek Országos Tanácsának a Mezőgazdasági Szövetkezetek IV. Kongresszusa alkalmából meghirdetett országos pályázatra is benevez. A területi előszűrésen Orosházán 1 első, 1 második és egy munkadíjat kap a csoport. A budapesti várbeli megnyitóra kirándulást szerveznek. Az ünnepélyes megnyitót is ismerkednek az asszonyok a várral és környékével. Legtöbbjük most jár itt először. Nagy az öröm és a meghatótság, amikor Szitás Andrásné szólítja a TOT-díj átételére. Először kap a szakkör országos pályázaton díjat. Egyéni díj, de benne van a közösség munkája is.

A nyári országos seregszemlén Nyíregyházán azóta kiállításra kerülnek a megyei előszűrésnél kiválasztott darabok.

A kiállítás megtekintése után kirándulást tesznek Sóstóra, megnézik a falumúzeumot, ahol a valóságban látják gyerekek, felnőttek mindent, amit már képről, diárról ismernek. A hosszú úton hazafelé van idő csevegésnek, megvitatni a társakkal. Vidáman énekelve, élményekkel gazdagon térnek haza.

Az 1961. évi helyi kiállítást a szakkör kedves gesztussal egy ünnepséghez köti. A Petőfi Tsz-nek ekkor adják át másod ízben a Kiváló címet. A szövetkezet annyit segített a szakkört, hogy ezt a tiszteletadást feltétlenül megérdemli. A kiállítást megtekinti Puja Frigyes elvtárs, országgyűlési képviselőnk, s ezeket az elismerő szavakat jegyzi le a naplóba:

"A kiállítás nagyon izlősen, csodálatosan szép munkákat tár elénk. Csak biztatni tudom a kisdobozgyázi munkócsoport tagjait: alkossanak tovább ilyen felszabadult képzelőerővel a maguk és mindazok örömére, akik munkáikat megtekintik. További sikereket és nagyon jó egészséget kívánok mindnyájuknak."

Még egy vendég véleménye a kiállításról:

"Egy csodálatos élményel, lelkiekben gazdagabban távozom. Az alkotóknak szívből gratulálok és további munkájukhoz jó erőt, egészséget kívánok." A helyi kiállításokon is mindig példásan esztétikus ez anyag elrendezése. A szakkör vezető dekorátor, s szakmai tudását kiválóan kamatoztatja kiállításrendezésékor. Már az első kiállításékor a tsz esztalos szocialista brigádja installációt készített, s ezt évről évre fel tudja használni mindkét település szakköre. A kiállításrendező szakkör vezető nagyon ügyel a színharmóniára, s kiegészítő kellékek elhelyezésére is. Előkerülnek a cserépkorsók, köcsögök, s olyan virágok, amelyek kötődnek a paraszti kultúrához. A tervezett meghívókat a tsz fényásolja. A szakkör vezető szerényen így fogalmaz: "Ugy érezzük, ezzel is teszünk egy keveset a falu köznevelésének forrásáért."

Társadalmi munkával most a tanács segítségére szívatnak. Az újonnan épült buszvárót és szolgáltatóhelyiséget meszelik, mázolják, takarítják, hogy határidőre átadhassák. Ezen a nyáron a Petőfi TISZ kertészetében a gyümölcsös rekeszek mosását is vállalják.

A településen a tagközségre válás után hosszú ideig nem rendeztek önálló községi ünnepséget május 1. tiszteletére. A szocialista brigádgombokat autóbusszal szállították be Dombegyházára a "központi" ünnepségre, a fiatalabbak közül kerékpárral is átruccantak néhányan. Egyre többen voltak azonban azok, akikben felvetődött a gondolat: miért az a legyűlöltünk önálló ünnepünk? Először csak egymás között beszéltek erről, később a különböző testületi összejöveteleken is szóba került. A székhelyközség tanácsai és pártvezetése - igen helyesen - úgy határozott, hogy Magyar-és Kisdombegyházán is rendeznek május 1-i felvonulást, nagygyűlést, műsort. Így 1981-ben már a szocializmusban került arra sor Kisdombegyházán. A szakkör az előkészítő munkából is kivette a részét. Kerítést mázolnak, ablakokat festenek, táblákat tapétáznak, betűt váganak, ragasztanak. Az ünnepen természetesen együtt vannak. Részt vesznek a felvonuláson, az ünnepélyes, majd a majálison is. Aki látta az ünnepi előkészületeket és magát az ünnepet, néha elgondolkozhatott az aprófalvak sorsán. Például azon, hogy elhamarkodott vagy rosszul értelmezett közigazgatási döntések ellenére mégis vitalitás maradt még az emberekben. Talán a sokukban meglévő alárendeltség-, mellőzöttség-érzés vált ki "csak azért"-reakciót. Vagy azon, hogy ha -Gárdonyi szavával élve - igazi lámpásai vannak a falusnak, sok tekintetben megelőzhető akár tízszeres nagyságrendű társait is.

Az ünnepek közösségélmény-hatása sokáig megmarad az emberekben, és magukkal viszik hétköznapjaikba, munkájukba.

A szakkör az őszi első foglalkozáson az 1982. évi tennivalóit és programját beszéli meg.

Mivel ebben az évben a kirándulást Mezőkövésre a Kis Jankó Bori kiállításra tervezik, kétszefelvő a következő tájegység, a Matyóföld megismerése is.

Az elkészítésre váró anyag forrásai a szines matyó himnuszról sokkal értékesebb lepedővég-és legényingujj-minták lesznek. Az elkészült darabok most már mennyiségileg és minőségileg is nőnek, ugyanahhoz az elmúlt évekhez viszonyítva óriási fejlődött a szakkör manuális színvonala. Minden elhangzott szó termékeny talajra talál. És meglátjuk a tagok munkáin, s újra meghozza a gyümölcsét is. A Gyulán rendezett Nemzetközi Szövetkezeti Népművészeti Kiállításon ezzel az anyaggal a szakkör I. díjat kap, a Békés megyei széleskörűvel pedig II. díjat. A díjkiosztó ünnepséget egy egésznapos kirándulással fejezi be a társaság. A programja gyulni vár meglátogatása, közös ebéd és fürdés a várfürdőben.

A III. Országos Szövetkezeti Népművészeti Kiállításon négy asszony kap elismerő oklevelet a kiváló munkájáért. Természetesen ezt a kiállítást is megnézik közösen.

Részt vesznek munkáikkal a Békés megye népművészetét reprezentáló kiállításokon Kecskanóton és Szolnokon egyaránt, s ebben az évben jutnak először kiállítási darabjaik külföldre. Az NSZK-beli dillenburgi népfőiskola magyar hetet rendez, s ide kéri a Gyöngyösön szereplő darabokat. Ezzel lehetősége nyílik ennek a kis falu közösségének is, hogy a határainkon kívül segíts bemutatni a magyar népművészet gazdag hagyományait. Az onnan kapott köszönőlevelek minden szakköri tag féltett kincsei. Néhány sor a levélből: "Dillenburghban nagy sikert aratott az a szövetkezeti kézimunka... kiállítás, amelyhez Önök is hozzájárultak... szeretnénk köszönetet mondani azért a közreműködésért és segítségért, amellyel hozzájárultak ahhoz, hogy a magyar néptáncművészet mellett a díszítőművészet is bemutatásra kerülhetett..."

Ugyancsak féltve őrzik azokat a prospektusokat is, amelyek a következő címet viselik: "Die volkskünstlerische Ausstellung der ungarischen Kunstgenossenschaften". A füzetecské szövegét ugyan nem tudják lefordítani, de büszkék arra, hogy az "ungarisch"-ban Kisdonbégyház is ott van.

Az idei kiállítást november 7. tiszteletére rendezik. Hogy mennyire várt esemény ez a faluban, igazolja az is, hogy a nyár folyamán egyre többen kérdezik: "Ugye nem marad el a kiállítás ebben az évben sem?"

1982-ben Kisdonbégyházán újabb kiscsoport alakul. Szabadidő-klubot szeretnénk, ami nem rétegjellegű, hogy a felnőtt lakosság korra és nemre való tekintet nélkül szervezett szabadidő-eltöltési lehetőséghez jusson. Az érdeklődésfelkeltés a múlt év végén az említett módon megtörtént. Bedő Páláné, a település Holly-Jokere nyomban elkezdte a "szervezkedést". Ennek eredményeképpen az év nyarán megalakult a klub. Igaz, hogy csak 15 fővel, de ez sem lebecsülendő egy ilyen kis faluban. Kezdetben a klubnak nem is volt önálló helyisége, a volt tanásháza tanácstermében - amelyet ma kiegészített tanácsülések és társadalmi esküvők lebonyolítására használnak - folytak a foglalkozások. Itt persze a sajátos bútorzat és a helyiség más alapfunkciója miatt nem lehetett igazi klubkörnyezetet kialakítani. Végre kaptunk egy tanácsi tulajdonban lévő házat, amelyben korábban a FÉKON kihelyezett varrodai részlege működött. Pénz azonban egyáltalán nem volt a berendezéséhez. A kistelepülések közművelődési ellátásának fejlesztésére pályázatot írtak ki, erre beneveztünk, és 10 ezer forint támogatást kaptunk. Ez arra volt elegendő, hogy a legminimálisabb követelményeket teljesítsük. A betonajzatot linóleummal beborítsuk, a helyiséget kimoszadjuk és két osztályt vásároljunk. Mi köze van mindehhez a szakkörnek? Felmerült annak a lehetőség, hogy végre nem szükségteremben, hanem erre a célra kifejezetten alkalmas helyiségben dolgozzon a csoport. Például úgy, hogy másik közösséggel is egy fedél alatt.

A helyiség takarításának, mosolásának feladata, a klubház vagy inkább a faluház kialakításának terve foglalkoztatta az asszonyokat. Elképzelték, hogyan varrnak majd függönyt, hogyan díszítik azt, az udvert hogyan lehet széppé varázsolni. Munkájuk nyomán megkezdődhetett a klubélet az új helyiségben. Igaz, hogy a bútortárat a magyardombegyházi párthelyiség kiselejtezett anyaga alkotja, ez már csak klub és asszoni más. A tagság kezdetben csupa férfiből áll, később nők is jelentkeznek. Kik a legkezdemenyesebbek? Akiknek már köznevelődési szervezeti múltjuk van, a szakkörösök. Például Sztíás Andrásné, aki a férjét elkísérve a foglalkozásokra, maga is klubtaggá vált.

A több éven át lelkiismeretesen végzett szakköri munka mind a gyermek, mind a felnőtt szakkörnél is 1983-ra érik be igazán. Ebben az évben csak Békés megyei szűcskiszéssel foglalkoznak, hisz most esik egybe a Békés megyei Napokkal a nyíregyházi országos kiállítás. Egy újonnan gyűjtött ködnőn mintakészítést használják fel a pályamunkáknál. Alapanyag, fonál, szín- és formaharmónia és a manuális munka tökéletessége talál egymásra most, amit az országos zsűri a Békés megyei Napokon I. díjjal jutalmaz.

A gyerekek munkáját szintén első díjjal ismerik el, ugyanakkor a szakkör vezetője ez orosházi szálavarrott munkájáért is egyéni első díjat kap. A pályázatra beküldött mennyiség nagy. Csupán a felnőtt szakkör 61 db Békés megyeit, 25 db más tájegységgűt küld. A gyermekszakkör 26 db Békés megyeit és 7 fehér kishézet. A IV. Országos Népművészeti Kiállítás pályázatára 41 munka jutott tovább, amiből a zsűri 36-ot javasolt kiállításra. E kis község gyermekszakköre Nyíregyházán aranyplakettet kapott és a békési szűcskiszéssel díszített ingcsorozatukért, amelyben a közös kivitelezés is hangsúlyozza a csoport összetartozását."

Ezt a sikert a felnőtt szakkör is egy kicsit magáénak érzi, hiszen példamutató munkájuk nélkül aligha alakult volna gyermekszakkör.

Dombegyházán éppúgy nincs hagyománya a népi díszítőművészetnek, mint Kisdombegyházán. Nem alakulhatott ki hagyományörző tevékenység, hiszen a történelem során a generációváltást időről időre megzavarta egy-egy háborús esemény, ami többnyire a település elnéptelenedésével is járt. Csak jóval a felszabadulás után, a hatvanas évek elején, az új, akkor korszerű művelődési ház által kiváltott nekibuzdulás következtében kezdtek el az asszonyok közösen varrni, kézimunkázni. Persze hagyományok és szakavatott vezető híján a szakkörjellegű tevékenység ebbeneradt. 1974-ben szerveződött ismét egy csoport, amely már a kézimunka szakkör nevet viselte. A szakképzett vezető még mindig hiányzott, de a hatékony és lelkes negyei és járási bázisirányítának köszönhetően már nem volt olyan parttalan a tevékenység. Legalább körvonalaliban látták, hogy mit kellene csinálniuk. Tartozunk a történelmi hitelességnek annyival, hogy elmondjuk a szomszédos kiközség, tegközség szakkörének egyre szebb eredményei elejében irigységet, féltékenységet váltottak ki az itteniekből. A Békás negyei motívumok alkalmazása csak jóval később és a Kisdombegyháziak nyilvánvaló eredményei következtében sikerült. Ügyes kezű asszonyok itt is éppúgy vannak, mint másutt, de meg kell érteni: a népi díszítőművészetet sikeresen csak az művelheti, aki alázattal közeledik feléje, szívesen és sokat tanul. Különösen ott, ahol ennek nincs hagyománya. A dombegyházi szakkörvezető, Bozó Mihályné felismerte, hogy a két szakkör együttműködése gyümölcsöző lehet, s a jobbtól tanulni nem szégyen. Rendszeresen és folyamatosan konzultált dr. Illés Károlynéval, aki készségesen magyarázott, rajzolt, előnyomott, önzetlenül segítve ezzel a dombegyházi szakkörösöket. Kiállítást sem láttak még annakelőtte ilyen esztétikusan elrendezve az itteni emberek, mint mikor ő maga rendezte, s rendezti is évről évre 1978 óta. A közös munkának beérett a gyümölcse, hiszen az 1983-as nyírágyházi országos kiállításon a dombegyházi Bozó Mihályné kézimunkája is látható volt.

A gyermekszakkör szép eredményeiről ünnepélyes úttörőcsapat-gyűléseken, a felnőttérről és a kettőről együtt különböző falufórumokon szólnak. Válogathatnánk a díszes szavakat a művelődési ház éves munkatervének értékelési részéről, a különböző alkalomokra összeállított közművelődési beszámolókból. Mindsz hatásában nem ér annyit, mint a felnőtt és gyermekközösségekben szájról szájra terjedő hír, a közvélemény személyes kommunikációs csatornákon szerzett információja, értékelése. A gyerekek pl. most már Békés megyei motívumokkal díszített viseleti darabokat láthatnak kisdombegyházi iskolatársaikon. Felserül az ötlet: a nyolcadikosok ballagótarisznáira himezzenek mintákat a kisdombegyházi szakkörösök.

Az ötletből valóság lesz, s máris egy szép új hagyomány születik. A ballagási ünnepségre összegyűlt több száz vidéki és helybeli hozzátartozó, érdeklődő fejezi ki tetszését az izlésesen díszített tarisznák láttán. Ilyenre csak több száz éves hagyománnyal rendelkező települések mertek eddig gondolni. A tarisznát ott maradt évtizedeken át kor- és művelődéstörténeti dokumentumként a tulajdonos lakásában őrizve a hagyományteremtők keze nyomát.

Ezidőtájt született egy másik elképzelés, szintén valóságos igényből. A népműkultúrát ápoló dombegyházi citerazenekarnak egyenruhát kellene csináltatni. A hagyományos fehér ing és fekete lajbi' már-már beáldos, s ha lehet izlést fejleszteni az öltözködéskultúrával, miért ne viseljenek a citerások Békés megyei motívumokkal mértéktartóan és izlésesen díszített borjúszerű inget. A hímésmotívum-terv készen volt, s tisz varrodai melléküzemágában dolgozó szocialista brigád vállalta a kiszabást és varrást társadalmi munkában. Az anyagot kellett volna megvenni. Erre ekkor nem jutott pénz. Az ötlet mindenesetre később bármikor megvalósítható. Ezek a példák is bizonyítják, hogy egy jól működő művelődési kis csoport mennyit tehet a közélet fejlesztéséért, saját tevékenysége értékes voltának elismertéséért.

A népművelési igazgatóhelyettest az a szerencse érte, hogy elkísérhette a csoportot 1983. augusztus 21-én Nyíregyházára az országos kiállításra. A szakkör vezető anyai örökök elé nézett, ezért nem tarthatott a többiekkel. Együtt voltak a felnőtt- és a gyermekek szakkör tagjai, s az idősebbek már rutinos országjáróként kalauzolták azokat, akik most jártak ezen az úton először. Az elsődleges cél a kiállítás megtekintése volt, nyilván. Öröm volt hallgatni, tapasztalni, milyen szakértelemmel beszélnek a kiállított munkákról, s fedeznek fel olyasmint, ami általában csak a szakembereket foglalkoztatja. Például élénk vitát váltott ki közöttük az egyik futó szántáinak a színezése, nevezetesen az, hogy van világoskék a Békés megyében, még hozzá egy népi iparművész munkájában.

A legnagyobb büszkeséggel és örömmel persze a saját készítésű munkákat nézegették. Igen kelendő volt az a prospektus, amelyben fényképen fel volt tüntetve az aranylakettes gyermekszakkör egyik munkája.

Már nem olyan szakértő szemmel, de nagy érdeklődéssel nézték végig a tárgyalakötő népművészet többi remekét is: a hangszereket, faragott székeket, tékákat stb.

A népi programban népművelőszemmel is érdekes volt, hogy a csoport egyáltalán nem szorult irányításra. Ők maguk határozták el meglepő egyöntetűséggel, hogy délután a sóstói falumúzeumot kell megnézni. Bár már közülük többen jártak itt, látezott, hogy újra szívesen nézik a régi paraszti élet emlékeit őrző tárgyakat, épületeket. A programból természetesen nem hiányzott a kötetlenség sem, de a csoporton látszott, hogy a folyamatos együttes munka nyomán jól kiépült a személyközi kapcsolatok rendszere, hierarchiája.

A buszon való közös éneklés ezúttal sem maradt el, s a népművelőnek itt erősödött meg elhatározása a pávakör létrehozására. A szakkörből ma két asszony oszlopos tagja ennek a csoportnak.

1983 őszén újabb külföldi bemutatkozásra van lehetősége a szakkörnek. A Békés megyei Népművészeti Napokon kiállított munkák közül lo-ot beválogattak azok közé, amelyek Aradon képviselik Békés megye diszítőművészetét. A kiállításon most már - a hangszer mellett - egy citerát is lehet látni. Tapasztó Mihály 60 éves korában kezdett el citerákat készíteni, s ehhez nem kis szerepe volt annak a hatásnak, amelyet az asszonyok amatőr népművészeti alkotótevékenysége keltett az erre fogékonyakban.

A Békés megyei motívumi munka időközben valóságos szuvenir lett a két Dombegyházán. Ha az ide látogató vendégeknek ajándékoznak valamit, az futó vagy terítő. Az év azerán honismereti táborozók járták a falut, kutatták a régi eselődélet emlékeit. A lakásokban meg-megcsodálták az izlőse munkákat, s természetesen, hogy búcsúzáskor a vezetők ajándékba kaptak egy-egy darabot. Kapott ilyet miniszter és múzeumi igazgató egyaránt, s ennek révén is most már az ország egyre több részén ismerik a szakkörösök keze munkáját.

Az eddigiekből is kitűnt, hogy a szakkör nem zárt csoport, tagjai több nevelődési és társadalmi közösség munkájában is részt vesznek, illetve vehetnek. A kis falu köznevelődési célú épületekkel való ellátottságának ismeretében érthető, ha őszinte örömmel fogadják minden olyan programot lehetőséget, amikor igazi "kulturális környezetben" programokat kínálunk számukra. A külterületi közönségszervező szakköri tag, s ha színházi előadás vagy más nagyteremi műsoros rendezvény van, a szakkörösök közösen vesznek részt rajta. Mivel ezek az alkalmak jóval ritkábbak, mint a szakköri foglalkozások, ha hétfőre esik egy rendezvény, mint pl. legutóbb a Budapest Táncgyűlés műsora, bizony elmarad a foglalkozás. Ez persze egy évben ha egyszer megtörténik, s egy-egy jól sikerült rendezvény sokáig beszédtema a közösségben.

1983 karácsonya sokáig emlékezetes marad a szakkör számára. Együtt ünnepeltek a NIVÓDIJAT, amivel a Népművelési Intézet jutalmazta a gyerekszakkört "kiemelkedő művészi munkájukért". Ez már ez idén a második ilyen jeles esemény volt, hiszen a felnőtt szakkörnek a művelődési miniszter a Szocialista Kultúráért kitüntetéset adományozta "a közművelődésben végzett kiváló munkájukért". Eddigi 22 éves tevékenységük csúcspontja volt ez. Betöltésük egy olyan szívós, áldozatos munkának, ami újat hozott a település életébe.

III. Konklúziók és perspektívák

Népművészeti szempontból a legjelentősebb az, hogy tulajdonképpen úttörőmunkát végeztek. Mert szép a hagyomány ápolása, erkölcsi kötelesség, hazafias kötelesség is. De ahol nincs hagyomány, annak megteremtése alkotás és szó legnehezebb értelmében. Tevékenységük kisugárzása, animáló hatása a településre és környékére egyértelműen hasznos nemcsak szűkebb közművelődési, hanem társadalmi értelemben is. A csoport az ösztönösségtől eljutott saját magát építve olyan fokra, hogy igazi közösséggé vált. Közös a célja, a munkája, van "mi-tudata". Képes volt utánpótlást nevelni, nem is akármilyet. Azonban mindez aligha következett volna be, ha nincs egy olyan vezetője, aki szerényen, de nagy alázattal, türelemmel és hozzáértéssel irányította volna a művészeti tevékenységet, folytatta volna a közösségépítést. Lakásában több száz dia, fénykép, saját kezű motívumfeldolgozási rajz, fénymásolat áll rendelkezésére, hogy a foglalkozásokat didaktikailag is a legnehezebben tudja levezetni. Nagy erőnye, hogy alkotó, kreatív ember, a másokat is ilyenre tud nevelni. Ő maga így fogalmaz: "E két szakkör munkájában az a nagyszerű, hogy választani tudott a megyei díszítőművészeti örökségből, ezt tovább ápolta, újrafogalmazta, alkotó munkájával méltóbb környezetet teremtett magának és másoknak is."

A csoport eredményeivel, közösségi munkájával közvetlen falukörnyezetébe "szükségességérzést" sugárzott, megmutatta, hogy nem lehet, nem szabad kevésbé figyelni azokra az emberekre, akik hátrányos helyzetű településen élnek. Mindenütt születhetnek értékek, s a társadalomnak alapvető érdeke, hogy ehhez a lehetőséget a jobb feltételek megteremtésével mindenütt megadja. Ilyen szempontból nehéz időszakot vészelt át a szakkör. A közfigyelem ugyanis most már egyre inkább ráirányul az aprófalvakra; próbálják kutatni és megakadályozni az elnéptelenedést. Előljáróságokat szerveznek, új munkalelőhelyeket teremtenek stb. A kisombegyházi szakkörösöknek ezután arra kell törekedniük, hogy a saját maguk által teremtett hagyományt megőrizzék ezirányban is, a faluközösségnek pedig arra, hogy példájukat követve a már jó irányban megindult közösségfejlesztési folyamatokat tovább erősítse. A szakkörnek szakmailag világos célja van: a közeljövőben az orosházi szálánvarrott munkák megismerése, feldolgozása és a szövással való intenzív foglalkozás. A faluközösség a 60-as évekbeli társadalmi aktivitását csak úgy érheti el ismét, ha a fiatalabb generáció többet tesz ennek érdekében. Vajon a felnőtt szakkör ilyen közösségfejlesztési és társadalmi animáló hatását át tudja-e venni a gyermekszakkör? Remélhetőleg. Ehhez azonban az is kell, hogy ne hagyják magukra őket, legyen alkotó értelmisége a falunak. S hogy ez legyen, ahhoz az aprófalvakban élő és dolgozó értelmiségiek jobb megbecsülése szükséges. Nem szabad sorsára hagyni a települést, olyan helyzetet teremteni, hogy ne legyen egyetlen ember sem a faluban, aki főhivatású népművelőként törődik az emberek sorsával. A "távirányítású" népművelés ugyanis nem az igazi. Nem ki-járni kell alkalmanként, hanem köztük élni, igazi eredményt - azint a szakkör léte és sikere bizonyítja - csak így lehet elérni.

Felhasznált irodalom:

Borovszky Samu: Csanád várnegye története

Meday Pál: Békés megye városainak és községeinek története
/Békéscsaba, 1960./

Kovári E. Péter: Berázdákba írt történelem
/Dokumentumok és vallomások a dombgyházi Petőfi
Társaságban egyesült termelősövetkezetek negyed századról/
Békéscsaba, 1975./

Domanovszky György: A magyar nép dieziti művészete
/Bpest, 1981./ Akadémiai Kiadó /

Kofer Tamás - Fél Edit: Magyar népművészet
/Bpest, 1975., Corvins Kiadó /

Vitányi Iván: Vitairat a mai magyar művelődésről
/Bpest, 1983., Gondolat Kiadó/

Előítéletek és csoportközi viszonyok/Szerk.: Ceepeli György/
/Bpest, 1980., Közgazd. és Jogi Kiadó/